

Journal of Endowment
& Charity Studies
<https://ecs.ui.ac.ir/?lang=en>

Journal of Endowment & Charity Studies

E-ISSN: 2980-9444

Vol. 2, No.2, Autumn & Winter, 2024, pp 155-178

Received: 22/10/2023 Accepted: 24/07/2024

Research Paper

How to Prioritize Beneficence Actions by Charities and NGOs: a Systematic Review of the Research literature

Soraya Memar *

Associate Professor of the Department of Social Sciences, University of Isfahan, Isfahan, Iran
s.memar@ltr.ui.ac.ir

Prelude

The information available in the world and in Iran shows that charitable actions have become a pervasive feature in public culture, but the lack of a model for prioritizing beneficence actions has made these actions less effective. Based on this, the current research aims to examine the models designed to prioritize other matters. This review may help to design a model for prioritizing beneficence actions. The research literature in Iran shows that some of these researches have designed models for prioritizing affairs, but they have not designed any model for prioritizing beneficence actions. Therefore, the main purpose of this research is systematic study of the researches that designed models for prioritization and the research question is: What possibilities has the existing research literature in Iran provided for the design of the model of prioritizing beneficence actions? Of course, we have faced limitations such as access to all research, and searching for other academic disciplines effective in model design.

Research methodology

The present research has used a systematic review method to study the research literature. The current research techniques are Close-in technique (concepts close to each other), and Far-out technique (concepts far from each other). These two are among the systematic approach techniques. Also, the technique of Flip-flop technique, which is one of the techniques of Grounded theory, has been used. The sample size is 167 cases from foreign and domestic research literature and the sampling method is purposeful. 20 cases of charities prioritization models have also been reviewed. The criteria for choosing these charities are defined indicators. Researches have been examined that have designed the pattern of prioritization.

Research findings

In the final stage of the systematic review of the experimental research literature, the following problems were extracted:

- Some of the research literature lacks an interdisciplinary model. Meanwhile, other economic, cultural, social, and political indicators should be considered in order to prioritize matters. Therefore, to design the prioritization model, an interdisciplinary approach should be taken so that other dimensions are included in the model.
- In some of the research's literature, the prioritization indicators are taken from other foreign researches and these indicators are not proportional to the local and domestic conditions of Iran. Therefore, to design a model for prioritizing beneficence actions in Iran, local indicators should be used.
- In some research's literature, proportional methods have not been used to design each part of the model. In other words, the design of the prioritization model has different levels. Therefore, it is not possible to implement all these levels with one method. As a result, a variety of methods should be used to design a model for prioritizing beneficence actions.

*Corresponding Author

Memar, S. (2024). How to prioritize beneficence actions by charities and NGOs: a systematic review of the research literature. *Journal of Endowment & Charity Studies*, 2(2), 155-178.

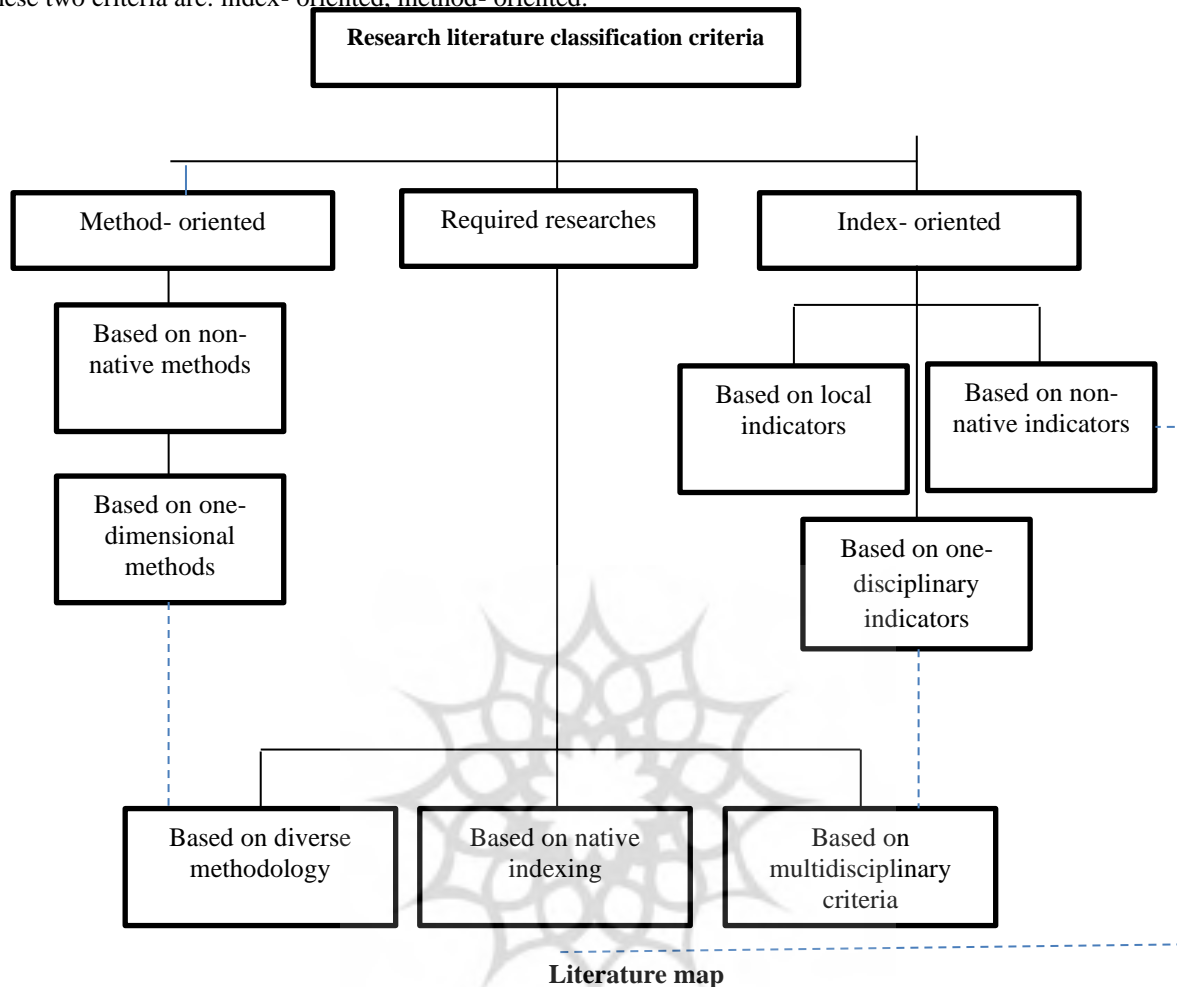
2980-9444 © The Author(s). Published by University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>).

[10.22108/ECS.2024.139420.1075](https://doi.org/10.22108/ECS.2024.139420.1075)

In the diagram below, we have categorized the patterns of prioritization by other researchers according to two criteria. These two criteria are: index- oriented, method- oriented.

Discussion and conclusion

Based on the chart above, the conducted researches can be divided into two general types, index-oriented and method-oriented. However, these divisions are only ideal types. Researches that are index-oriented have emphasized on the indicators for prioritizing matters and have not paid attention to the methods of evaluating and measuring the indicators and method-oriented researches have ignored the prioritization indicators and have focused only on the methods of prioritizing matters. According to the aforementioned findings, the methodological relationalism should be used in future research. This methodological approach emphasizes pluralism in contrast to methodological exclusivity. The second necessity is that future research should be based on the multiplicity of different academic disciplines. In other words, it is necessary that these researches use different expertise in the expert panel in the design of criteria for prioritizing matters. The third necessity is that indexing should be done according to local conditions. In other words, the scales and indicators of prioritization should be designed based on local conditions. Based on the current research question, the existing researches in Iran provide a picture of how to design prioritization models. The aim of the present research was to obtain the accumulated knowledge about the patterns of prioritization of affairs. And based on this goal, if the above-mentioned three necessities are considered in future research, useful models for prioritizing beneficence actions can be achieved.

Acknowledgments

Ala Research Institute provided the necessary facilities in conducting this research, so we thank this research institute for its cooperation.

Keywords

Prioritization model; Beneficence actions; Systematic review; Non-governmental organizations; Research literature.

مطالعات وقف و امور خیریه

دوره ۲، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۴۰۳، ص ۱۷۸-۱۵۵

مقاله پژوهشی

نحوه اولویت‌بندی اقدامات خیراز سوی خیریه‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد: مرور نظام‌مند مطالعات انجام‌شده

معمار، ثریا^{۱*}

دانشیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

s.memar@ltr.ui.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۷/۳۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۵/۳

چکیده

هرچند اقدامات خیر و نیکوکارانه در کشور دامنه وسیعی دارد، فقدان سیاست‌گذاری و نبود الگو و مدلی برای اولویت‌بندی اقدامات خیر، فعالیت‌های نیکوکارانه را در حوزه اثربخشی با کاستی‌های جدی مواجه کرده است. بر همین اساس پژوهش حاضر، به روش مرور نظام‌مند و با تکنیک‌های مقایسه‌ی قریب و بعید و تکنیک وارونه‌سازی نظریه‌ی زمینه‌ای، مدل‌های طراحی‌شده جهت اولویت‌بندی کارهای خیر را در سایر دپارتمان‌های دانشگاهی، خیریه‌ها و تجربیات سازمانی سنخ‌بندی کرده است تا ضعف و قوت این مدل‌ها را بررسی کند و زمینه را برای طراحی مدلی برای اولویت‌بندی اقدامات نیکوکارانه فراهم کند. مرور نظام‌مند ۱۶۷ نمونه شامل ۵ رشته آکادمیک، ۲۰ خیریه و ۲۴ تجربه دولتی یا سازمانی نشان می‌دهد که مدل‌های اولویت‌بندی موجود شامل دو سنخ عمده است: الف) شاخص‌محور با روش ازپیش‌موجود و شاخص‌های بومی و غیربومی؛ ب) روش‌محور با شاخص‌های ازپیش‌موجود و شاخص‌های غیربومی. کاستی‌های این نحوه سازماندهی عبارتند از: الف) سیستماتیک نبودن تحقیقات پیشنهادی به دلیل فقدان رویکرد بینارشته‌ای؛ ب) فقدان رویکرد بومی در طراحی الگوی اولویت‌بندی امور در برخی از مطالعات و فقدان رویکرد بومی در طراحی شاخص‌های اولویت‌بندی امور در دیگر مطالعات؛ ج) تقلیل روش‌شناختی در حصول الگوی نهایی اولویت‌بندی. در نتیجه، تحقیقات بعدی به منظور توسعه معرفت در این زمینه، نیازمند رفع کاستی‌های سه‌گانه یادشده است.

واژه‌های کلیدی: الگوی اولویت‌بندی، اقدامات خیرخواهانه، مرور سیستماتیک، سازمان‌های مردم‌نهاد، پیشنهادی تحقیقاتی.

*نویسنده مسئول

معمار، ث. (۱۴۰۳). نحوه اولویت‌بندی اقدامات خیراز سوی خیریه‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد: مرور نظام‌مند مطالعات انجام‌شده. *مطالعات وقف و امور خیریه*، ۲(۲)، ۱۷۸-۱۵۵.

2980-9444 © The Author(s). Published by University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>).

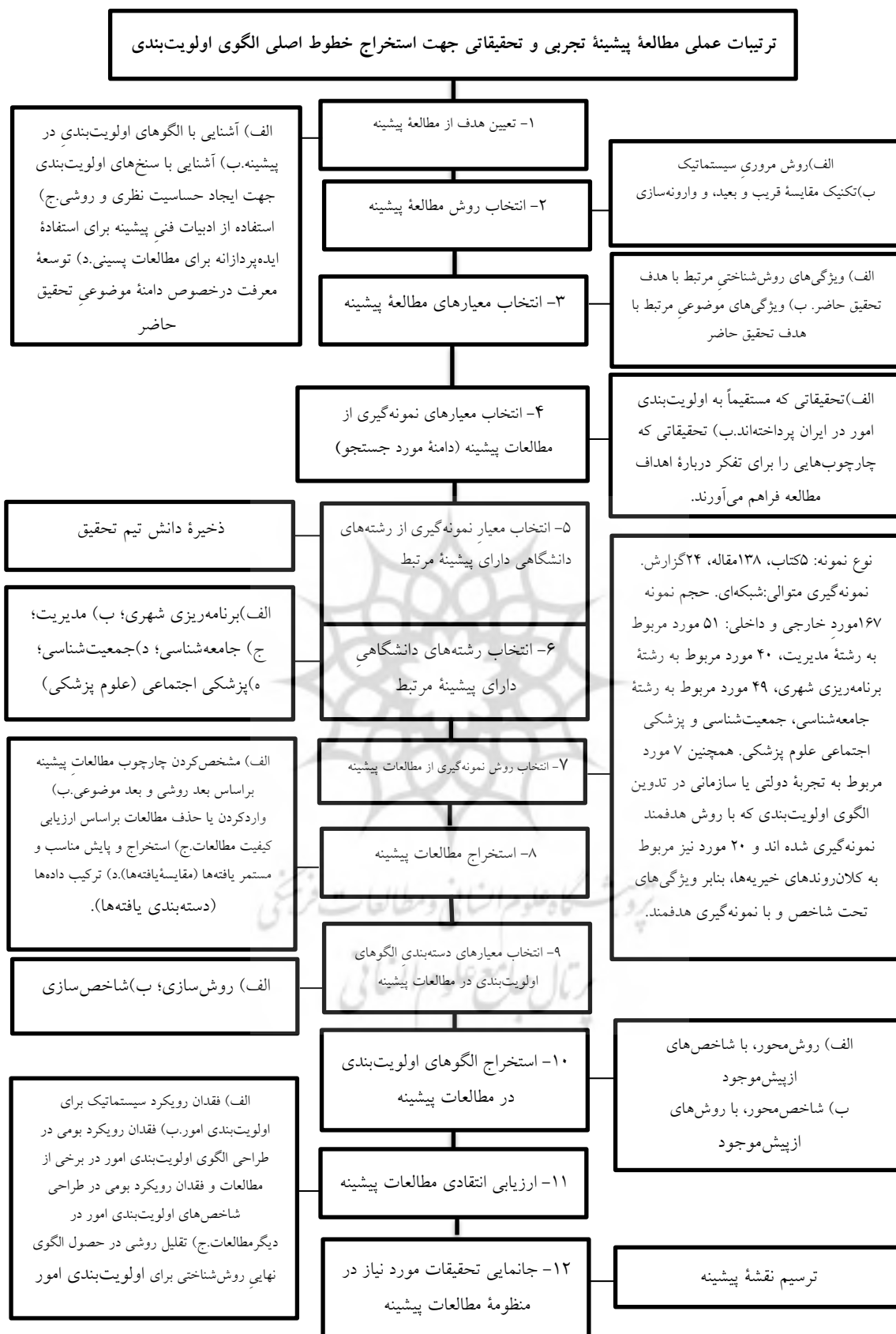
[10.22108/ECS.2024.139420.1075](https://doi.org/10.22108/ECS.2024.139420.1075)

۱-مقدمه

آمارها و اطلاعات موجود نشان می‌دهد که اقدامات خیرخواهانه به خصیصه‌ای فراگیر در فرهنگ عمومی جهان کنونی بدل شده است؛ «به ترتیبی که گزارش سازمان‌های غیردولتی جهان در سال ۲۰۱۷، ارزش ناخالص ایجادشده توسط سازمان‌های مردم‌نهاد در سراسر جهان را حدود ۲۸۰۰ میلیارد دلار برآورد کرده است که معادل تولید ناخالص پنجمین اقتصاد جهان می‌باشد» (طیب‌نیا و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۱). در ایران نیز «قدمت تأسیس ساختارهای اداری برای اقدام خیر به ۱۱۰۰ سال پیش و به سال ۸۷۵ میلادی بازمی‌گردد... اولین ارجاعات تاریخی به اقدام خیر ثبت‌شده، مربوط به آیین زرتشت می‌باشد که با ورود اسلام، باتوجه به نگاهی معنوی به این امر، پیرنگی اسلامی گرفته است» (همان: ۵۲). هرچند که مطلقاً نمی‌توان اهتمام به اقدامات خیر را به حوزه دین‌داری محدود کرد و آن را صرفاً به دین‌داران نسبت داد. به‌رغم گستردگی و تنوع فعالیت‌های خیرخواهانه توسط افراد و خیریه‌ها و سمن‌ها، آنچنان‌که انتظار می‌رود این اقدامات اثربخشی لازم را نداشته‌اند. یکی از عوامل اثربخش نبودن فعالیت‌های نیکوکارانه به فقدان ساماندهی اقدامات خیر در عرصه سیاست‌گذاری مربوط می‌شود. بنابراین، می‌توان گفت کاهش اثربخشی اقدامات خیر، به نبود سازوکارها و مدل‌هایی برای اولویت‌بندی نیازهای موجود جهت اقدام برای رفع آنها در حوزه خیرخواهی باز می‌گردد. پژوهش‌های صورت‌گرفته و همچنین مکانیسم‌هایی که خیریه‌ها برای مدرسانی از آن استفاده می‌کنند، نشان می‌دهد از الگو و مدل دقیقی برای اولویت‌بندی اقدامات خیر پیروی نمی‌شود. معمولاً کمک‌ها فقط برای برطرف کردن برخی نیازها به‌ویژه نیازهای کلیشه‌ای (جهیزیه، توزیع غذا، پوشاک یا درمان) صورت می‌گیرد. بر همین اساس پژوهش حاضر درصدد است که با مطالعه مدل‌های طراحی‌شده جهت اولویت‌بندی سایر امور، بستری را برای طراحی مدل اولویت‌بندی اقدامات خیر فراهم کند. هدف اصلی این پژوهش، مطالعه نظام‌مند پژوهش‌های صورت‌گرفته، با محوریت طراحی مدل‌های اولویت‌بندی است تا پایه‌ای برای ایده‌پردازی تحقیقاتی درخصوص طراحی مدل اولویت‌بندی اقدامات خیر فراهم آید و در اختیار محققان و سیاست‌گذاران برای ساماندهی امر خیر قرار گیرد.

نگاه تشریفاتی به بررسی پیشینه تحقیقاتی یا بی‌توجهی به اهمیت و ضرورت دستیابی به یک چشم‌انداز مطالعاتی سبب شده است در حوزه‌های موضوعی مشابه یا مشترک، چند آسیب به‌شکلی مترکم بر زیست علمی - اجرایی کشور وارد شود. از منظر آسیب‌شناسی مطالعاتی یکی از این مخاطرات، موازی‌کاری‌های متعدد است. به‌عبارتی بی‌خبری از دانش انباشتی موجود درباره یک موضوع سبب شده است ظرفیت‌های بی‌شماری صرف مطالعاتی شود که قبلاً سایر محققان انجام داده‌اند و این امر به بازتولید یافته‌های مشابه و اتلاف وقت و انرژی محققان و مؤسسات تحقیقاتی منجر شده است. دومین آسیب از ناحیه بی‌توجهی به مطالعات پیشینه، تکرار کاستی‌ها و ضعف‌هایی است که در مطالعات پیشین رخ داده است. طبیعتاً تحقیقات پیشین کاستی‌هایی دارند که ارزیابی و بررسی آنها می‌تواند مانع از تکرار آنها شود که بی‌توجهی به اهمیت و ضرورت مطالعات پیشینه می‌تواند به تکرار همان ایرادها در تحقیقات بعدی منجر شود و یک تسلسل باطل را رقم بزند. در نتیجه، تحقیق حاضر باتوجه به آسیب‌های یاد شده تلاش دارد تا از تلقی تشریفاتی نسبت به مطالعه پیشینه عبور و برداشت عرضی و جنبی نسبت به آن را تحلیل کند. نکته مهم آنست که افزون بر دانش انباشتی موجود در حوزه طراحی الگوهای اولویت‌بندی، تجربیات انباشتی درخور توجهی نیز در این زمینه وجود دارد که توجه‌نکردن به آنها نیز می‌تواند آسیب‌های مشابهی را پدید آورد.

از آنجایی که دپارتمان‌های متعددی ساختارهایی الگومند از اولویت‌بندی امور را طراحی و ارائه کرده‌اند، پژوهش حاضر به مطالعه چارچوب نظری و روشی پنج دپارتمان، مطالعه تجربیات سازمانی و نهادی، و مطالعه کلان‌روندهای خیریه‌ها اقدام کرده است تا الگوهای احتمالاً موجود در این رشته‌های آکادمیک، تجربیات اجرایی و کلان‌روندها را استخراج کند و از آنها ایده‌هایی را برای طراحی الگویی مستقل و بدیع اقتباس کند. به‌همین منظور به مجموعه اقداماتی دست زده که نمودار (۱) روایت بصری آن است.

نمودار ۱: ترتیب‌ات عملی مطالعه پیشینه

Chart 1: Practical arrangement of background study

۲- روش‌شناسی مطالعه پیشینه تجربی و تحقیقاتی

مرور پیشینه بنابر عرف رایج در محیط‌های آکادمیک عمدتاً به مآخذشناسی تقلیل داده می‌شود؛ زیرا عموماً مطالعاتی از پیشینه، بدون ارتباط با یکدیگر و بدون سنج‌بندی ارائه می‌شود، ضمن اینکه عمدتاً از روش خاصی برای مطالعه پیشینه پیروی نمی‌شود. بر همین اساس، تحقیق حاضر تلاش داشته است تا مطالعات پیشینه را به ترتیبی روشمند مطالعه کند. به این منظور، ضمن انتخاب روشی مشخص برای مطالعه پیشینه، به نمونه‌گیری از مطالعات پیشینه بنابر شیوه‌های مشخص نمونه‌گیری اقدام کرده و علاوه بر تعیین اهدافی مشخص جهت مطالعه پیشینه، معیارهایی را برای دسته‌بندی این مطالعات در نظر گرفته و در نهایت، نقشه‌ای از این مطالعات را ترسیم و تحقیقات مورد نیاز را در بطن آن جانمایی کرده است.

۲-۱- روش مطالعه و بررسی پیشینه تجربی و تحقیقاتی

پژوهش حاضر درصدد بوده است با فاصله‌گرفتن از مروری روایتی^۱، از روش مروری نظام‌مند^۲ برای مطالعه پیشینه تحقیقاتی استفاده کند. تکنیک‌های تحقیق حاضر، مقایسه قریب^۳ (مفاهیم نزدیک به هم) و مقایسه بعید^۴ (مفاهیم دور از هم)، از مجموعه تکنیک‌های رویکرد سیستماتیک، و همچنین تکنیک وارونه‌سازی^۵ از جمله تکنیک‌های نظریه زمینه‌ای^۶ است؛ به گونه‌ای که مطالعات مشابه از حیث روش یا موضوع یا هر شاخصه دیگری در یک دسته و مطالعات متفاوت در دسته دیگر جای می‌گیرند. ضمناً در تکنیک وارونه‌سازی، «به شقی مخالف و به نهایت دیگر طیف یا پیوستار نیز فکر می‌کنیم تا ویژگی‌های مهم را بیرون بکشیم... این پرسش‌ها نمونه‌گیری بعدی را در راستای همین مفاهیم، ضروری می‌کند» (اشتراوس و کوربین، ۱۳۹۵: ۱۱۶-۱۱۷). افزون‌براین، تحقیق حاضر به سبب این ضرورت‌ها صورت گرفته است: الف) ایجاد تمایز میان تحقیقات مورد نیاز با تحقیقات موجود؛ ب) تعیین جایگاه تحقیقات مورد نیاز در منظومه تحقیقات. همچنین، ضرورت وجه سیستماتیک (چندوجهی) و بافتای (بومی) مطالعات مربوطه را معیار ارزیابی آنها قرار داده است.

۲-۲- مشخصات و معیارهای مطالعه پیشینه تجربی و تحقیقاتی

کرسول درباره معیار پرداختن به پیشینه سه معیار نظری، روشی و نظری-روشنی را مطرح می‌کند و می‌نویسد: «بررسی پیشینه می‌تواند در سه صورت یا به‌طور تلفیقی ارائه شود» (کرسول، ۱۳۹۱: ۷۴). تحقیق حاضر سعی داشته است مباحث روش‌شناختی تحقیقات صورت گرفته را بررسی کند. همچنین، به ترتیبی ثانوی تصمیم داشته است که بعد نظری و موضوعی یافته‌های تحقیقات صورت گرفته و ارزیابی تحلیل‌های محققان از یافته‌های تحقیق‌هایشان را مطالعه نماید.

مطالعات پیشینه در تحقیق حاضر از طریق مطالعه مروری سیستماتیک بررسی شده‌اند. حجم نمونه ۱۶۷ مورد خارجی و داخلی بوده است که با روش هدفمند، نمونه‌گیری شده‌اند. ۲۰ مورد نیز مربوط به کلان‌روندهای خیریه‌ها و بنابر ویژگی‌های تحت شاخص با نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده‌اند (جدول ۱). شایان ذکر است در خصوص پیشینه‌ها، به‌طور خاص الگوی اولویت‌بندی فعالیت‌های خیر و به‌طور عام پیشینه‌هایی که به تدوین الگویی برای اولویت‌بندی پرداخته‌اند، مدنظر قرار گرفت.

1-Narrative review

2-Systematic Review

3-Close-in technique

4-Far-out technique

5-Flip-flop technique

6-Grounded theory

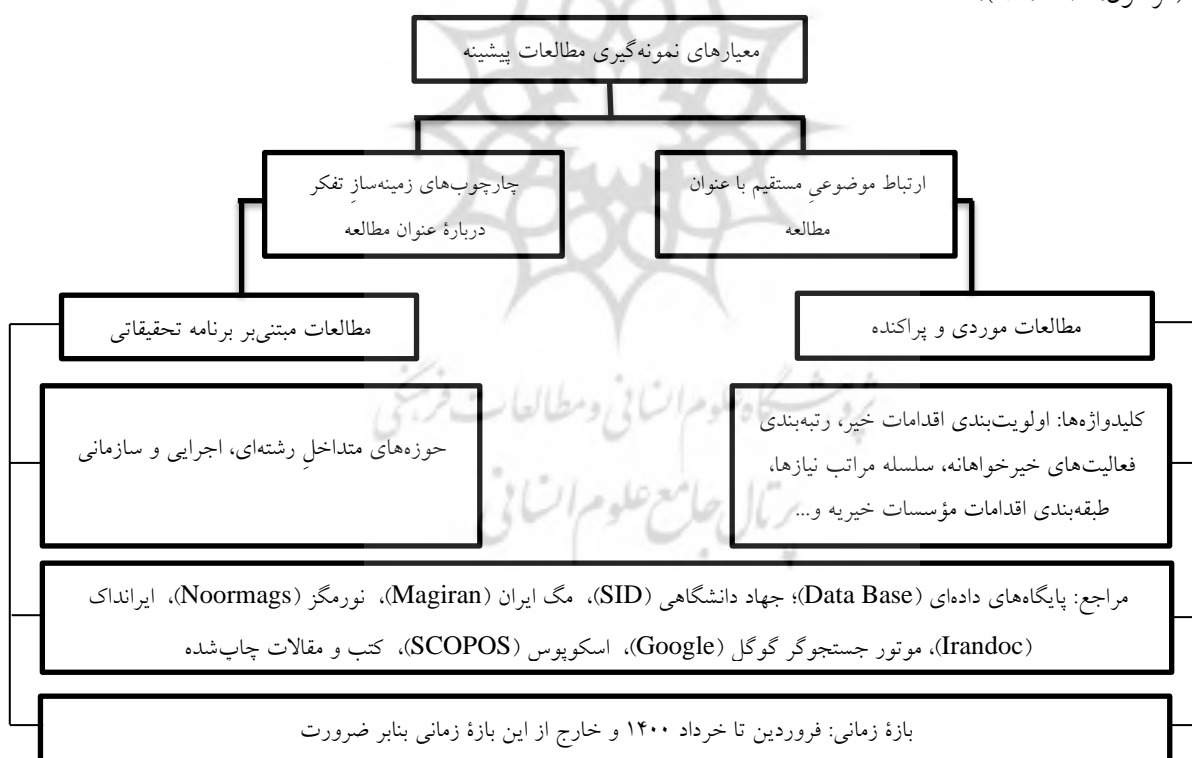

جدول ۱: حجم نمونه پیشنهادی به تفکیک منبع و سایر ویژگی‌های نمونه‌گیری

Table 1: Background sample volume by source and other sampling characteristics

منبع نمونه به تفکیک	منبع نمونه	نوع نمونه‌گیری	معیارهای نمونه‌گیری	حجم نمونه	ردیف
				مدیریت	۵۱
	کتاب	متوالی	کیفیت	برنامه‌ریزی شهری	۴۰
۱۴۳	و مقاله	(گلوله برفی)		جامعه‌شناسی، جمعیت‌شناسی، پزشکی اجتماعی	۴۹
				تجربه دولتی و سازمانی	۷
			میزان دسترسی		۱۶۷
	گزارش	هدفمند	تنوع حوزه فعالیت، ویژگی‌های تحت شاخص	کلان‌روندهای خیریه‌ها	۲۰
۲۴					

کرسول درباره معیار انتخاب تحقیقات صورت‌گرفته برای بررسی در بخش پیشنهادی می‌نویسد: «بررسی پیشنهادی به معنی پیدا کردن و خلاصه کردن مطالعات مربوط به یک عنوان است. غالباً این عناوین، مطالعات پژوهشی هستند اما ممکن است در بررسی پیشنهادی، مقاله‌های مفهومی یا تأملی‌ای گنجانده شوند که چارچوب‌هایی را برای تفکر درباره عناوین مطالعه فراهم آورد» (کرسول، ۱۳۹۱: ۷۶).

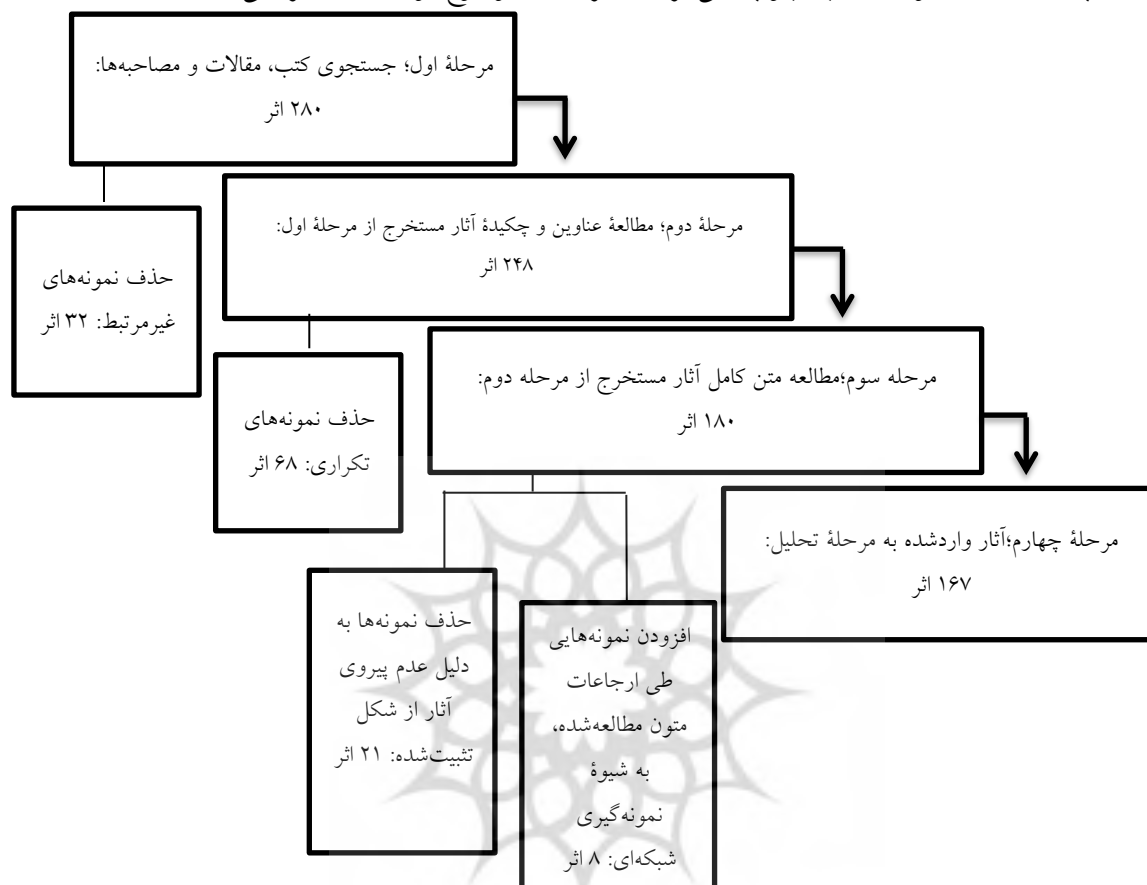
نمودار ۲: معیارهای نمونه‌گیری پیشنهادی به تفکیک مطالعات، بازه زمانی و پایگاه‌های داده‌ای

Chart 2: Background sampling criteria by studies, time period and databases

بر همین اساس، تحقیق حاضر به مطالعاتی که به‌طور مستقیم موضوع اولویت‌بندی امور خیر یا اولویت‌بندی نیازها در ایران را بررسی کرده‌اند، محدود نشده و برخی مقاله‌های مفهومی یا تأملی را که به تعبیر کرسول «چارچوب‌هایی را برای تفکر درباره عناوین مطالعه فراهم می‌آورد» (کرسول، ۱۳۹۱: ۷۶)، نیز بررسی کرده است.

۲-۳- مراحل انتخاب و هدفمندسازی نمونه های پیشینه

بنابر اطلاعات نمودار (۳)، نمونه‌هایی به روش نمونه‌گیری متوالی و با شیوه گلوله برفی، هدفمند و نظری برای مطالعه پیشینه انتخاب شدند و به منظور ایجاد چارچوب‌هایی برای تفکر درباره موضوع مورد مطالعه، بررسی شده‌اند.

نمودار ۳: فرایند انتخاب و مطالعه آثار پیشینه

Chart 3: The process of selecting and studying background works

- اهداف تحقیق حاضر از مرور سیستماتیک پیشینه تجربی و تحقیقاتی عبارت بوده است از:
- آشنایی با الگوهای اولویت‌بندی احتمالاً موجود در پیشینه و روش‌های مورد استفاده برای تأسیس الگوهای اولویت‌بندی؛
  - مطالعه نسخه‌های عام در پژوهش‌ها و مطالعات مربوط برای ایجاد حساسیت نظری و روشی؛
  - تلاش در جهت توسعه معرفت در خصوص موضوع تحقیق حاضر.

۳- پیشینه تحقیقاتی رشته‌های برنامه‌ریزی شهری و مدیریت

باتوجه به سطح همپوشان چشمگیری که به لحاظ موضوع و هم به لحاظ روشی میان دو دپارتمان مدیریت و برنامه‌ریزی شهری وجود دارد، در پی مطالعه چارچوب نظری و روش‌های پیشینه تحقیقاتی این دو رشته دانشگاهی، حوزه موضوعی و روشی مطالعات یادشده به ترتیب زیر به دست آمد:

۱-۳- حوزه موضوعی پیشنهادی در رشته‌های مدیریت و برنامه‌ریزی شهری

جنبه‌های محتوایی پیشنهادی در دو رشته مدیریت و برنامه‌ریزی شهری به قرار زیر بوده‌اند: اولویت‌بندی برنامه‌های مدیریت شهری، اولویت‌بندی استراتژی‌های شهری، اولویت‌بندی مشکلات استراتژیک شهری، اولویت‌بندی شاخص‌های برنامه‌ریزی شهری، اولویت‌بندی شاخص‌های استراتژی توسعه شهری، اولویت‌بندی ابعاد و معیارهای مؤثر در مدیریت پروژه‌های شهری، اولویت‌بندی راهبردهای توسعه فضای عمومی شهر، اولویت‌بندی بافت فرسوده شهری، اولویت‌بندی راهبردهای پدافند غیرعامل در زیرساخت‌های شهری، اولویت‌بندی معیارهای مؤثر در فرآیند تحقق‌پذیری پروژه‌های طراحی شهری، اولویت‌بندی استراتژی‌های مدیریت ریسک در پروژه‌های شهری، اولویت‌بندی کیفیت خدمات شهری و... همچنین، اولویت‌بندی ابعاد ریسک منابع انسانی بر موفقیت پروژه‌های صنعت ساخت، اولویت‌بندی عوامل بحرانی موفقیت مطالعات مهندسی ارزش در صنعت ساخت‌وساز ایران، اولویت‌بندی عوامل بحرانی موفقیت در استقرار نظام مدیریت دانش، اولویت‌بندی مسائل عمومی کشور، اولویت‌بندی شبکه‌های مدیریت، اولویت‌بندی فعالیت‌ها در مدیریت زمان، اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر مدیریت کیفیت، اولویت‌بندی مهارت‌های مدیریتی، اولویت‌بندی معیارهای مؤثر در مدیریت کسب‌وکار، اولویت‌بندی کارکردهای رسانه‌ها در مدیریت بحران، اولویت‌بندی امور آموزشی در مدیریت اولویت‌ها و...

۳-۲- حوزه روشی و تکنیکی پیشنهادی در رشته‌های مدیریت و برنامه‌ریزی شهری

جنبه‌های روشی و تکنیکی پیشنهادی در دو رشته مدیریت و برنامه‌ریزی شهری به قرار زیر بوده‌اند: تصمیم‌گیری چندمعیاره^۱ اعم از تصمیم‌گیری چندهدفه^۲ و تصمیم‌گیری چندشاخصه^۳، روش‌های پرموتاسیون، لکسیکوگرافی، بیشترین کمینه^۴، بیشترین بیشینه^۵، روش‌های الگوریتم‌گرافی^۶، جایگشت، حذفی، روش رضایت‌بخش عطفی و روش رضایت‌بخش خاص، روش‌های جبرانی و غیرجبرانی، روش تسلط^۷، روش حذف یا صفر و یک^۸، روش‌های امتیازدهی^۹، روش‌های ارزشی^{۱۰}، روش‌های غیررتبه‌ای^{۱۱}، فرایند سلسله‌مراتبی^{۱۲}، فرایند تحلیل شبکه^{۱۳}، روش لینمپ^{۱۴}، روش آنتروپی شانون، روش بولزای^{۱۵}، روش

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

¹ MCDM

² MODM

³ MADM

⁴ MAXI MIN

⁵ MAXI MAX

⁶ Lexicography

⁷ Dominance

⁸ Elimination

⁹ Scoring

¹⁰ Compromising

¹¹ Outranking

¹² AHP

¹³ ANP

¹⁴ Lin map

¹⁵ bull's-eye

زاوادیسکاس و پادوزکو^۱، روش سوارا^۲، روش کریتیک^۳، روش تاپسیس^۴، ویکور^۵، الکتراه^۶، پرومته^۷، مجموع وزنی ساده^۸، واسپاس^۹، مورا و مولتی مورا^{۱۰}، آراس^{۱۱}، کوپراس^{۱۲}، ایداس^{۱۳}، کوداس^{۱۴}، روش کمیرا^{۱۵}، روش هلباک^{۱۶}، تکنیک سکا^{۱۷}، روش میرکا^{۱۸}، روش کوکوسو^{۱۹}، و تصمیم‌گیری چندمعیاره فازی^{۲۰} اعم از روش فازی چلنگ^{۲۱}، روش فازی بهبود یافته، روش فازی میخایلو (اولویت‌بندی فازی)^{۲۲}، روش فازی اف ای ان پی^{۲۳}، روش فازی دیمتل^{۲۴}، روش فازی تاپسیس^{۲۵} و ... . شایان ذکر است که روش‌ها و تکنیک‌های ذکر شده، شامل شیوه‌های وزن‌دهی به شاخص‌های اولویت‌بندی امور نیز بودند.

۳-۳- نمونه‌هایی از حوزه موضوعی و روشی پیشینه داخلی و خارجی در رشته‌های مدیریت و برنامه‌ریزی شهری

• در تحقیقی با عنوان «اولویت‌بندی ابعاد ریسک منابع انسانی» (محمدی مقدم و همکاران، ۱۳۹۵)، به منظور اولویت‌بندی ریسک‌های منابع انسانی جهت کنترل مناسب آنها توسط مدیران سازمان‌ها در گام اول ابعاد و شاخص‌های مدل ریسک‌های منابع انسانی را از ادبیات نظری استخراج کرده و در ادامه، به مصاحبه با خبرگان منابع انسانی شرکت مخابرات استان لرستان پرداخته‌اند. خروجی این مرحله، دوازده شاخص در قالب چهار بُعد اصلی بوده است. در گام بعدی برای برقراری ارتباط و توالی بین ابعاد و شاخص‌ها و ارائه مدل ساختاری، از روش مدل‌سازی ساختاری تفسیری بهره گرفته شده است که در این روش بر اساس نظرات خبرگان و تجزیه و تحلیل‌های صورت گرفته، اولویت‌بندی ریسک‌های منابع انسانی برای شرکت مخابرات انجام گرفته است. نتایج تحقیق منجر به طراحی مدل یکپارچه ریسک‌های منابع انسانی در سه سطح شده است. ریسک‌های فردی متخصصان منابع انسانی به‌عنوان سنگ زیربنای مدل و تأثیرگذارترین بُعد ریسک‌های منابع انسانی شناسایی شده است و ریسک دیدگاه کارکنان نسبت به واحد منابع انسانی به‌عنوان تأثیرپذیرترین بُعد از میان ابعاد ریسک‌های منابع انسانی شناخته شده است.

¹ IDOCRIW

² SWARA

³ CRITIC

⁴ TOPSIS

⁵ VIKOR

⁶ ELECTRE

⁷ PROMETHEE

⁸ SAW

⁹ WASPAS

¹⁰ Multi MOORA

¹¹ ARAS

¹² COPRAS

¹³ EDAS

¹⁴ CODAS

¹⁵ KEMIRA

¹⁶ mabac

¹⁷ SECA

¹⁸ MAIRCA

¹⁹ COCOSO

²⁰ AHP

²¹ FAHP

²² fuzzy prioritization

²³ FANP- ANP

²⁴ Fuzzy dematel

²⁵ Fuzzy TOPSIS

- در تحقیق با عنوان «شناسایی و اولویت‌بندی مهم‌ترین عوامل مؤثر در پیشبرد برنامه‌های مدیریت شهری در حوزه بافت فرسوده» (هاشم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۹) هدف پژوهش خود را شناسایی، ارزیابی و تحلیل عوامل کلیدی مؤثر بر فرآیند برنامه‌ریزی بافت فرسوده ماکو معرفی کرده‌اند. این تحقیق براساس هدف، کاربردی و ماهیت داده‌های آن کیفی است. گردآوری داده‌ها نیز اسنادی و پیمایشی و روش تحقیق آن، تحلیل ساختاری است. داده‌های اولیه به منظور تحقق هدف پژوهش، ۲۲ عامل و متغیر در قالب ۵ دسته معیار است که با استفاده از نرم‌افزار میکمک جهت شناسایی عوامل کلیدی و به کمک فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی جهت اولویت‌بندی تحلیل گردیده‌اند. نهایتاً ۱۱ عامل و متغیر شیوه مدیریت، طرح‌های ساماندهی و بهسازی و نوسازی بافت فرسوده، مدیران و نیروی انسانی متخصص، فراهم‌بودن زیرساخت‌ها و امکانات زیربنایی اولیه، هماهنگی دستگاه‌های اجرایی، مسکن و زمین، ظرفیت‌های اقتصادی-محیطی، محیط زیست و منابع اکولوژیکی، سرمایه‌گذاری، و تحقیق و توسعه و مشارکت به‌عنوان عوامل کلیدی و پیشران فرآیند برنامه‌ریزی، شناسایی شده است.
- در تحقیق با عنوان «اولویت‌بندی شاخص‌های مؤثر در فرآیند تحقق‌پذیری پروژه‌های طراحی شهری در ایران» (ثقفی‌اصل و همکاران، ۱۳۹۳) پژوهش خود را تلاشی برای اولویت‌بندی معیارهای مؤثر در این فرآیند دانسته‌اند. بدین منظور با استفاده از مطالعات اسنادی و با استفاده از روش تحلیلی تطبیقی، شاخص‌های اولیه را استخراج کرده‌اند. سپس به منظور بومی‌سازی با زمینه ایران، شاخص‌های مذکور را با روش مصاحبه با صاحب‌نظران تدقیق کرده‌اند. درنهایت، میزان اهمیت هر یک از شاخص‌ها به‌وسیله پرسش‌نامه توسط بازیگران اصلی پروژه‌های طراحی شهری ایران، اولویت‌بندی شده است. بنابر یافته‌ها، در طراحی شهری ایران، معیار صلاحیت کارفرما و مدیریت پروژه، مشارکت عمومی و شاخص‌های مربوط، بالاترین میزان اهمیت و معیار میزان تعامل قانونی، پشتیبانی علمی و شاخص‌های مربوط، کمترین اهمیت را از نظر بازیگران اصلی دارند.
- در تحقیق با عنوان «اولویت‌بندی سبک‌های مدیریت برای ارتقای عملکرد کارکنان سازمان‌های خدماتی» (فقهی‌فرهمنده، ۱۳۹۲) تعیین سبک‌های مدیریت برای ارتقای عملکرد کارکنان با محوریت رضایت، همکاری و انگیزه کارکنان را هدف اصلی پژوهش خود معرفی کرده است. جامعه آماری این بررسی، مدیران و کارشناسان و کارکنان سازمان‌های خدماتی شهر تبریز بودند که با توجه به محدودیت‌هایی پنج نمونه از این سازمان‌ها جهت جمع‌آوری اطلاعات انتخاب و سبک‌های مدیریتی مختلف بررسی شد. مطابق نتایج، اعمال سبک‌های مدیریتی به ترتیب اولویت به تفکیک برای هر سازمان براساس نوع فعالیت که می‌تواند بر ارتقای عملکرد مدیران، کارشناسان و کارکنان سازمان با محوریت رضایت، همکاری و انگیزه کارکنان اثرگذار باشد، مشخص شد.
- در تحقیق با عنوان «اولویت‌بندی عوامل مؤثر در پیاده‌سازی مدیریت کیفیت جامع» (دل‌بهار و عبدی، ۱۳۹۶)، هدف از پژوهش خود را اولویت‌بندی عوامل مؤثر در پیاده‌سازی مدیریت کیفیت جامع در دانشگاه علوم پزشکی استان همدان معرفی کرده‌اند. در این پژوهش، سیزده معیار فرعی در چهار بعد اصلی عوامل کارکنان، عامل سیستم‌ها و فنون، عامل سازماندهی و عامل ارزیابی و بازخورد شناسایی شدند. در ادامه با استفاده از روش تحلیل سلسله‌مراتبی و با استفاده از نرم‌افزار Expert Choice اولویت‌بندی عوامل انجام شد. با توجه به دیدگاه خبرگان، وزن عامل کارکنان، عامل ارزیابی و بازخورد، عامل سازماندهی و عامل سیستم‌ها و فنون به ترتیب 0.382، 0.317، 0.188 و 0.112 به دست آمد. همچنین، بعد از تعیین وزن نهایی زیرمؤلفه‌ها، عامل آموزش با وزن (0.197) در اولویت اول، عامل ارتباطات با وزن (0.163) و عامل ارزیابی عملکرد با وزن (0.130) به ترتیب در اولویت دوم و سوم قرار گرفتند.
- در تحقیق با عنوان «اولویت‌بندی مهارت‌های مدیریتی مورد نیاز در صنایع کوچک» (رحیمی و کاظمی، ۱۳۹۴)

مهارت‌های مدیران را برحسب میزان استفاده و میزان اهمیت، اولویت‌بندی می‌کنند. ضمن اینکه به بررسی تأثیر مهارت‌ها بر عملکرد کسب‌وکارها پرداخته‌اند. این مطالعه به جمع‌آوری داده‌ها از طریق پرسش‌نامه محقق‌ساخته تکمیل شده توسط مدیران شرکت‌های فعال در شهرک صنعتی شکوهیه قم پرداخته است و در اولویت‌بندی مهارت‌ها از تکنیک AHP استفاده شده است. بررسی تأثیر مهارت‌ها بر عملکرد کسب‌وکارها از طریق آزمون T استیودنت و تأثیر متغیرهای جمعیت‌شناختی بر اولویت‌بندی مهارت‌ها از طریق تحلیل واریانس انجام شده است. نتایج از نظر میزان استفاده مدیران، به ترتیب مهارت تصمیم‌گیری، خلاقیت و ارتباط را در اولویت اول تا سوم قرار داده است.

- در تحقیقی با عنوان «اولویت‌بندی الزامات» (Mead, 2006) این پژوهش را یک مطالعه موردی معرفی می‌کند که مبتنی بر تجزیه و تحلیل اصول مبادله است و درصدد تسهیل فرآیند انتخاب میان چندین گزینه است. او برای اولویت‌بندی الزامات هر امری، از روش تصمیم‌گیری چندمدهفه (MODM) استفاده کرده است. تجزیه و تحلیل مذکور و مطالعه موردی یادشده را تیمی از کارنگی انجام داده است که متشکل از دانشجویان فارغ‌التحصیل ملون بوده است. بنابر یافته‌ها، الزامات اولویت‌بندی ممکن است از یک سازمان به سازمان دیگر متفاوت باشد؛ بنابراین، بحث درباره نحوه استفاده از روش مدنظر، باید مورد توجه عمومی قرار بگیرد اما مشخصاً این یافته‌ها درخصوص بنیادها و مؤسسات خیریه‌ای همچون کارنگی ملون، لیدیا چونگ، فرانک هانگ، اریک هاف و دان اوجو کوآدامز صادق است.

- در مقاله‌ای با عنوان «ترکیب روش‌های مختلف اولویت‌بندی در سنتز فرآیند تحلیل سلسله مراتب» (Srdjevic, 2005) روش تصمیم‌گیری چندمعیاره (MCDM) را برای ترکیب روش‌های اولویت‌بندی پیشنهاد می‌کند. فرض اصلی این است که برای هر مشکل تصمیم‌گیری خاص و سلسله‌مراتب مرتبط با آن، لزوماً نباید فقط از یک روش اولویت‌بندی استفاده کرد (مثلاً روش بردار ویژه). اگر روش‌های موجود بیشتری برای شناسایی بهترین برآورد اولویت‌های محلی برای هر ماتریس مقایسه در سلسله‌مراتب استفاده شود، برآورد اولویت‌های جایگزین نهایی نیز باید ممکن باشد. متداول‌ترین روش‌ها برای اخذ اولویت‌ها از ماتریس‌های مقایسه‌ای، به‌عنوان گزینه‌های جایگزین، جهت شرکت در سنتز مشخص شده عبارتند از: نرمال‌سازی افزودنی، بردار ویژه، حداقل مربعات وزنی، حداقل مربعات لگاریتمی، برنامه‌ریزی هدف لگاریتمی و برنامه‌نویسی ترجیحات فازی. نتایج تحقیق نشان می‌دهد اینکه کدام روش باید مورد استفاده قرار بگیرد، به نتیجه ارزیابی چندمعیاره عملکرد بردارهای اولویت‌دار آنها، باتوجه به انحراف پیشنهادشده و معیارهای معکوس رتبه، بستگی دارد.

- در مقاله‌ای با عنوان «استفاده از یک فرآیند تحلیلی سلسله‌مراتبی برای اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر کیفیت صنایع چوب» (Singer, 2020) با روش امتیازدهی (Scoring) بر این نکته تأکید می‌کند که این مقاله بر اولویت‌بندی عواملی که تأثیرات قابل توجهی بر زبری سطح چوب و مصالح چوبی در فرآیند برش دارند، تمرکز می‌کند. در مدل، چهار عامل اصلی تعریف شد: خواص ابزار برش، پارامترهای ماشین‌کاری، ساختار و خواص چوب، و پدیده‌های برش. علاوه بر این، هر عامل اصلی به عوامل فرعی مختلف تقسیم می‌شود. در این مقاله، روش تحلیل سلسله‌مراتبی برای به دست آوردن اولویت‌های عوامل پیشنهاد شد. نتایج نشان داد که سرعت تغذیه، شکل و هندسه دندان، و سرعت برش مهم‌ترین عوامل هستند. براساس نتایج می‌توان گفت که مهم‌ترین عوامل را می‌توان به راحتی با روش پیشنهادی تعیین کرد. در نتیجه، این مطالعه یک نقشه راه به صنعت چوب برای دستیابی به اولویت‌بندی عوامل ارائه می‌دهد.

- و...

۴- پیشینه تحقیقاتی رشته‌های جامعه‌شناسی، جمعیت‌شناسی، پزشکی اجتماعی علوم پزشکی

باتوجه به سطح همپوشان قابل توجهی که به لحاظ موضوع و هم به لحاظ روشی میان سه دپارتمان جامعه‌شناسی، جمعیت

شناسی و پزشکی اجتماعی علوم پزشکی وجود دارد، در پی مطالعه چارچوب نظری و روش‌های پیشینه تحقیقاتی این سه رشته دانشگاهی، حوزه موضوعی و روشی مطالعات یادشده به ترتیب زیر به دست آمد:

۴-۱. حوزه موضوعی پیشینه در رشته جامعه‌شناسی، جمعیت‌شناسی و پزشکی اجتماعی علوم پزشکی

جنبه‌های محتوایی پیشینه در سه رشته جامعه‌شناسی، جمعیت‌شناسی و پزشکی اجتماعی علوم پزشکی به این شرح بوده اند: راهکارهای مقابله با مسائل اجتماعی، اولویت‌بندی نیازهای اجتماعی، اولویت‌بندی موضوعات پژوهشی، اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر آسیب‌های اجتماعی، اولویت‌بندی سیاست‌های مربوط به نیازهای اجتماعی، اولویت‌بندی عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر جرائم اجتماعی، اولویت‌بندی بحران‌ها و مشکلات اجتماعی ایران، اولویت‌بندی مسائل فرهنگی، اولویت‌بندی بر ساخت‌های اجتماعی، اولویت‌بندی عوامل اقتصادی مؤثر بر نارضایتی‌های اجتماعی، اولویت‌بندی امور اجتماعی بر امور فردی، اولویت‌بندی راهکارهای توسعه فرهنگی، اولویت‌بندی سیاست‌های آموزش بهداشت اجتماعی، اولویت‌بندی سیاست‌های بهداشت اجتماعی و... .

۴-۲. حوزه روشی و تکنیکی پیشینه در رشته جامعه‌شناسی، جمعیت‌شناسی و پزشکی اجتماعی علوم پزشکی

جنبه‌های روشی و تکنیکی پیشینه در سه رشته جامعه‌شناسی، جمعیت‌شناسی و پزشکی اجتماعی علوم پزشکی به قرار زیر بوده‌اند: نظریه زمینه‌ای^۱، تحلیل تماتیک^۲، تکنیک دلفی^۳، روش آزمون فریدمن^۴، الگوی تحلیل اهمیت- عملکرد^۵، روش کیو^۶، مدل‌سازی معادلات ساختاری^۷، تکنیک تجزیه و تحلیل سلسل مراتبی^۸، مدل کارولینای شمالی^۹، سیستم استنباط فازی^{۱۰} و... .

۴-۳. نمونه‌هایی از حوزه موضوعی و روشی پیشینه داخلی و خارجی در رشته جامعه‌شناسی، جمعیت‌شناسی و پزشکی اجتماعی علوم پزشکی

• در تحقیق با عنوان «مشکلات اجتماعی در اولویت ایران» (رفیعی و همکاران، ۱۳۸۷) به این امر پرداخته‌اند که به دلیل گستردگی، تنوع و فقدان طبقه‌بندی مشخص و مورد توافق درباره مشکلات اجتماعی برای تدوین هر برنامه مداخله اولویت بندی آنها امری اجتناب ناپذیر است. این پژوهش با استفاده از روش دلفی انجام شده و در آن نظر ۴۱ نفر از مدیران و کارشناسان درباره مشکلات اجتماعی در اولویت، در چهار مرحله جمع‌بندی شده است. براساس نتایج، پانزده مشکل در اولویت مشکلات اجتماعی ایران قرار دارند که عبارتند از: اعتیاد، بیکاری، خشونت، بی‌اعتمادی اجتماعی، فقر، فساد، تبعیض اجتماعی، و... . در میان این مشکلات نیز اعتیاد، بیکاری، خشونت، بی‌اعتمادی، فقر و فساد در اولویت بالاتری قرار دارند. مقایسه یافته‌های این

¹ Grounded theory

² TA

³ Delphi method

⁴ Friedman test

⁵ IPA

⁶ Q-sort

⁷ Structural equation modeling

⁸ AHP

⁹ MPH

¹⁰ FIS

پژوهش و مطالعات مشابه، حاکی از در اولویت قرار داشتن اعتیاد و بیکاری نسبت به دیگر مشکلات است.

• در تحقیق با عنوان «ارزیابی نیازهای جوانان و اولویتهای سیاستی مرتبط با آنان در شهر یزد» (عسگری ندوشن و صباغچی، ۱۳۹۷) خلأهای موجود بین نیازها و مشکلات جوانان را بررسی و تعیین کرده‌اند. داده‌ها از یک پیمایش مقطعی در سال ۱۳۹۷ به دست آمده که اطلاعات لازم در بین نمونه ۴۰۰ نفری از جوانان واقع در سنین ۱۵-۲۹ ساله در شهر یزد گردآوری شده است و برای تحلیل داده‌ها از الگوی تحلیل اهمیت - عملکرد استفاده شده است و نیازهای جوانان در قالب چهار بُعد اقتصادی، اجتماعی، آموزشی - فرهنگی - هنری و تفریحی - ورزشی طبقه‌بندی شده است. نتایج نشان داده است که امکان داشتن یک شغل خوب، امکان خانه‌دار شدن، امکان کسب درآمد، توانایی تأمین مخارج زندگی، وجود تفریحگاه، امکان خرید خودرو، وجود پارک‌های بانوان، توسعه سلامت روانی و اجتماعی، فراهم بودن زمینه ازدواج و وجود برنامه‌های مشارکت جوانان در اولویت نیازهای جوانان قرار دارند.

• در تحقیق با عنوان «مسئله‌شناسی و اولویت‌بندی آسیب‌ها و مسائل فرهنگی» (کمربگی و رشیدی، ۱۳۹۴) هدف پژوهش خود را شناسایی آسیب‌های فرهنگی استان ایلام و اولویت‌بندی آنها معرفی می‌کند. محققان پس از شناسایی ۹۲ مسئله فرهنگی، برای شناختن مهم‌ترین مسائل فرهنگی و اولویت‌بندی این مسائل، آنها را در معرض قضاوت جامعه آماری گذاشته‌اند. این تحقیق از نوع توصیفی ساده بوده و محققان از روش کیو استفاده کرده‌اند. پس از طی مراحل مختلف، پرسش‌نامه‌ای حاوی مهم‌ترین مسائل فرهنگی در اختیار تعداد ۴۰ نفر از مدیران و صاحب‌نظران فرهنگی قرار گرفته است. نتایج نشان می‌دهد به نظر پاسخگویان، از مهم‌ترین مسائل فرهنگی حاکم بر فضای استان، بیکاری با میانگین ۶۸/۲۲، پایین بودن فرهنگ کار و تلاش در جامعه با میانگین ۶۴/۸۱ و کاهش احساس مسئولیت اجتماعی با میانگین ۶۳/۳۳، رتبه‌های اول تا سوم سطوح مختلف آسیب‌های فرهنگی استان را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین، از لحاظ محتوایی به ترتیب مسائل و آسیب‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی سطوح فرهنگ، بالاترین رتبه را دارند.

• در تحقیق با عنوان «شناسایی نیازهای جامعه و اولویت‌بندی مشکلات بر پایه ارزیابی جامعه در محله آذربایجان تهران» (زائری و همکاران، ۱۳۹۰) اهداف، روش و یافته‌های خود را به این ترتیب بیان کرده‌اند که این پژوهش با هدف شناسایی و اولویت‌بندی مشکلات و نیازهای آن و با مشارکت مردم انجام شده است. این پژوهش براساس مدل کارولینای شمالی انجام شده است. در این مدل، فرایند ارزیابی جامعه در ۸ مرحله انجام گرفته که هفت مرحله اول شامل شناسایی و اولویت‌بندی مشکلات و مرحله هشتم شامل تدوین برنامه‌های عملیاتی برای حل مشکلات دارای اولویت است. در این مطالعه در مجموع ۴۰ مشکل مختلف به دست آمد که در ۵ گروه بدین شرح مشخص گردیدند: بهداشت محیط، مشکلات اجتماعی، حقوق شهروندی و خدمات شهری، مشکلات بهداشت و سلامت، مشکلات آموزشی و فرهنگی. همچنین، به ترتیب پخش و استفاده از مواد مخدر، کمبود مرکز مشاوره خانواده، کمبود پارک و فضای سبز و زمین بازی برای کودکان محله، عدم نظارت پیمانکاران شهرداری در خصوص نظافت شهری و عدم تهیه خدمات بهداشت روان به عنوان مشکلات اصلی محله اولویت‌بندی شدند.

• در مقاله‌ای با عنوان «وضعیت اجتماعی، اولویتهای سیاسی و بازنمایی نابرابر» (Traber, 2021) موضوع این تحقیق را نابرابری‌ها در بازنمایی اولویتهای طبقات ثروتمند و غیرثروتمند توسط دولت‌ها معرفی می‌کند و می‌پرسد که آیا دولت‌ها اولویتهای افراد ثروتمند را بیش از اولویتهای شهروندان غیرثروتمند بازنمایی می‌کند؟ این تحقیق استدلال می‌کند که مشکلات شهروندان دارای طبقه بالا و پایین، در مرحله تنظیم دستور کار، متفاوت است. این پژوهش سه نوع داده را ترکیب کرده است و از داده‌های یوروبارومتر بین سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۶ برای ۱۰ کشور اروپایی استفاده کرده است. در ادامه، این

اطلاعات را با داده‌های مربوط به نتایج سیاست‌های پروژه مقایسه کرده است. سپس نتایج خود را با استفاده از مقایسه متمرکز سه مطالعه در یک کشور، در بازه‌های زمانی طولانی تقویت کرده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که یک شکاف اولیتی وجود دارد که ناشی از تفاوت در بازنمایی اولویت‌های طبقات مختلف توسط دولت‌ها است.

- در مقاله‌ای با عنوان «در مورد اولویت‌های دولت: تجزیه و تحلیل توسعه سیاست‌های عمومی» (Rose, 2006) می‌نویسد که این مقاله اولویت‌بندی فعالیت‌های دولت مدرن را در بر می‌گیرد و ۳۲ کشور از نوع غربی را از سال ۱۸۴۹ شامل می‌شود. روش این تحقیق اسنادی و مبتنی بر گردآوری اطلاعات از متخصصان به صورت Focused group است. دو بخش اول مقاله، چارچوب مفهومی جامعی برای اولویت‌بندی فعالیت‌ها ارائه می‌دهد. نشان داده شده است که این سه نوع فعالیت به ترتیب و به ترتیب نامگذاری شده در اولویت قرار گرفته‌اند. در ضمن، یافته‌ها نشان می‌دهد که دولت‌ها تمایل ندارند که اولویت‌های قبلی را رها کنند اما یک الگوی مشترک بسیج منابع و خدمات اجتماعی در کشورهای صنعتی معاصر وجود ندارد. بخش پایانی، اولویت‌های لایلت‌ها را در صورت محدودیت منابع در نظر می‌گیرد و نشان می‌دهد که اولویت‌ها از نظر اثربخشی و کارایی، بالاترین رتبه را دارند. در نهایت، احتمال ایجاد بازنندگان و همچنین ذینفعان و نیاز به حفظ اولویت‌های تعریف‌شده، شرط لازم برای موفقیت دولت‌ها معرفی می‌شود.

- در تحقیقی با عنوان «همگرایی ارزش‌های فرهنگی بین کشورهای عضو اتحادیه اروپا و نامزدها» (Akaliyski, 2018) درصدد است که به شناسایی اولویت‌گذاری ارزش‌های فرهنگی اتحادیه اروپا بپردازد و به این منظور دو شاخص اولویت‌بندی عمودی یا سلسله‌مراتبی، و افقی یا همگرا را به روش مقایسه تطبیقی استخراج کرده است. محقق این مقاله می‌نویسد که از جمله اهداف اصلی اتحادیه اروپا ترویج اولویت‌هایی درباره ارزش‌های خاص است، که این سوال را ایجاد می‌کند که آیا این اولویت‌بندی در کاهش شکاف ارزش فرهنگی در بین کشورهای شرکت‌کننده کارآمد بوده یا خیر؟. این مطالعه نشان می‌دهد که هرچه مدت عضویت یک کشور در اتحادیه اروپا بیشتر باشد، اولویت‌های فرهنگی آن به کشورهای مؤسس اتحادیه اروپا نزدیک‌تر است. یافته‌ها اهمیت انتشار فرهنگی را یکی از مکانیسم‌های اساسی تغییر فرهنگی نشان می‌دهد.

• و..

۵-پیشینه مربوط به تجربه دولتی یا نهادی (سازمانی) تدوین الگوی اولویت‌بندی در داخل و خارج از کشور

باتوجه به تلاش‌های اجرایی از پیش موجود برای اولویت‌بندی امور مختلف، موضوعات مورد اولویت‌بندی و روش‌های پیشینه مربوط به تجربه دولتی یا نهادی (سازمانی) در تدوین الگوی اولویت‌بندی در داخل و خارج از کشور نیز به منزله منبع دیگری از داده‌های پیشینه مطالعه شد و در این باره ۵ تجربه در خصوص تدوین و طراحی الگوی اولویت‌بندی بررسی شد:

۵-۱. حوزه موضوعی پیشینه مربوط به تجربه دولتی یا نهادی (سازمانی) تدوین الگوی اولویت‌بندی در داخل و خارج از کشور:

حوزه موضوعی اولویت‌بندی‌شده با الگوهای طراحی شده، متناظر با حوزه ماموریتی یا هویتی نهادها و ارگان‌های مربوط است. باتوجه به مطالعه و بررسی قریب به ۵ طرح تدوین الگوی اولویت‌بندی، این موضوعات عبارت بودند از: اولویت‌بندی پژوهش و فناوری اطلاعات، اولویت‌بندی اقدامات توسعه‌ای، اولویت‌بندی بودجه در برنامه توسعه کشور، اولویت‌بندی اقدامات اصلاحی در همکاری و توسعه اقتصادی جهانی، و...

۲-۵. حوزه روشی و تکنیکی پیشینه مربوط به تجربه دولتی یا نهادی (سازمانی) تدوین الگوی اولویت‌بندی در داخل و خارج از کشور:

به‌طور کلی براساس یک تقسیم‌بندی عام می‌توان روش‌های به‌کار رفته در تحقیقات نهادها و سازمان‌ها را که برای طراحی الگوی اولویت‌بندی در ایران صورت گرفته است به سه نوع تقسیم کرد:

- روش‌های مبتنی بر داده‌های کمابیش ساختاریافته (مانند روش اثرات متقابل، روش ماتریس و سیستم اثرات متقابل، روش وزن‌دهی و روش چندشاخصی، مطالعه اسنادی و...)
- روش‌های مبتنی بر هم‌اندیشی، گفت‌وگو و تبادل نظر (برگزاری نشست‌های هم‌اندیشی، روش ذهن‌انگیزی، مصاحبه، مشاوره، گفت‌وگو و...)
- روش‌های ترکیبی

۳-۵. نمونه‌هایی از حوزه موضوعی و روشی پیشینه تجربه دولتی یا نهادی (سازمانی) تدوین الگوی اولویت‌بندی در داخل و خارج از کشور:

• مهم‌ترین وظیفه شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری، تعیین اولویت‌های بخش آموزش عالی، پژوهش و فناوری کشور است. معمولاً باتوجه به تنوع سیاست‌های کارکردی ممکن، پژوهشگران و سیاست‌گذاران از میان زمینه‌های اقدام و سیاست‌های کارکردی باتوجه به مسائل اولویت‌دار باید دست به انتخاب بزنند. رویکرد روش‌شناسی به‌کارگرفته شده نیز مبتنی بر مشارکت جمعی خبرگان و مسئله‌محوری بوده است و به منظور طراحی نظام یا الگوی اولویت‌بندی در پروژه ذکر شده، ۶ گام تعریف شده است: گام اول هدف‌گذاری و تعیین چالش‌های سطح کلان کشور؛ گام دوم تعیین زیرحوزه‌های راهبردی در اولویت‌گذاری پژوهش و فناوری کشور؛ گام سوم هدف‌گذاری و تعیین چالش‌های سطح حوزه راهبردی؛ گام چهارم شناسایی و رتبه‌بندی مسئله‌ها در حوزه‌های راهبردی؛ گام پنجم شناسایی و رتبه‌بندی موضوعات اولویت‌دار در حوزه‌های راهبردی؛ گام ششم تعیین اولویت‌های سطح کلان حوزه پژوهش و فناوری کشور.

• سازمان جهانی همکاری و توسعه اقتصادی (۲۰۰۰) موسوم به OECD، طی طرح تحقیقاتی به طراحی الگویی برای اولویت‌بندی اقدامات اقتصادی اصلاحی اقدام کرده است و به این منظور سه ابزار کلیدی را در تولید الگویی اولویت‌بندی در نظر داشته است:

(الف) ابزار تشخیص ERP برای شناسایی موانع رقابت‌پذیری و رشد

(ب) ابزار اولویت‌بندی ERP برای انتخاب معتبرترین اقدامات اصلاحی

(ج) ابزار نظارت ERP برای ردیابی پیشرفت در اجرای اصلاحات

در این طرح حجم نمونه موارد ارزیابی شده، ۲۰ عدد از ERPs بود که شاخص‌هایی معتبر و سازگار جهت اولویت‌بندی را نشان می‌دهند. به‌عنوان بستری اصلی پیش از طراحی الگو یا به‌عنوان پیش‌زمینه‌ای برای دستیابی به الگوی اولویت‌بندی، استراتژی اقدامات اصلاحی براساس افزایش رشد اقتصادی و رقابت تعریف شده‌اند.

۶- پیشینه مربوط به کلان‌روندهای خیریه‌ها در تدوین الگوی اولویت‌بندی در داخل و خارج از کشور

باتوجه به تلاش‌های اجرایی از پیش موجود برای اولویت‌بندی امور خیر، مطالعه موضوعات اولویت‌بندی شده و روش‌های

پیشینه مربوط به تجربه خیریه‌ها در تدوین الگوی اولویت‌بندی در داخل و خارج از کشور نیز به مثابه منبع دیگری از داده‌های پیشینه صورت پذیرفت و در این باره، ۲۰ نمونه اعم از ۱۰ نمونه داخلی (جدول ۲) و ۱۰ نمونه خارجی (جدول ۳) براساس معیارهای تحت شاخص و تنوع حوزه فعالیت بررسی شدند.

جدول ۲: نمونه‌های مثالی و معیارهای انتخاب خیریه‌ها در ایران

Table 2: Exemplary examples and selection criteria of charities in Iran

ردیف	نمونه‌های مثالی	معیارهای اولیه نمونه‌گیری	معیار ثانویه نمونه‌گیری
۱	آستان قدس رضوی	تراکم سرمایه	تنوع حوزه‌های فعالیت
۲	خیریه کهریزک	قدمت	
۳	خیریه محک	اثربخشی	
۴	بنیاد برکت	تجاری سازی	
۵	خیران مدرسه‌ساز	تراکم خیران	

جدول ۳: نمونه‌های مثالی و معیارهای انتخاب خیریه‌ها در جهان

Table 3: Exemplary examples and selection criteria of charities in the world

ردیف	نمونه‌های مثالی	معیارهای اولیه نمونه‌گیری	معیار ثانویه نمونه‌گیری
۱	بنیاد بیل گیتس	تراکم سرمایه	تنوع حوزه‌های فعالیت
۲	بنیاد راکفلر	قدمت	
۳	فیدینگ آمریکا	اثربخشی	
۴	بنیاد فورد	تجاری سازی	
۵	پزشکان بدون مرز	تراکم خیران و دامنه فعالیت	

۶-۱- حوزه موضوعی پیشینه مربوط به تجربه خیریه‌ها در تدوین الگوی اولویت‌بندی در داخل و خارج از کشور
 حوزه موضوعی تجربه خیریه‌ها برای اولویت‌بندی امور خیر، طبیعتاً متناظر با حوزه فعالیت آنهاست. به عبارتی موضوعات اولویت‌بندی‌شده در خیریه‌ها، متناظر با حوزه مأموریتی یا هویتی‌شان است. با توجه به مطالعه و بررسی بیش از ۲۰ خیریه برتر در ایران و جهان، این موضوعات عبارت بودند از: امور بهداشتی و درمانی، امور توزیعی در زمینه پول و کالا و خوراک و پوشاک، عمرانی، سرپرستی و نگهداری، امور آموزشی، امور پژوهشی، خدمات مشاوره‌ای، توان‌یابی و بازپروری و ...

۶-۲- حوزه روشی و تکنیکی پیشینه مربوط به تجربه خیریه‌ها در تدوین الگوی اولویت‌بندی در داخل و خارج از کشور
 برای استخراج الگوهایی که احتمالاً خیریه‌های داخلی و خارجی جهت اولویت‌بندی امور خیر انجام داده‌اند، به سایت‌های رسمی ۲۰ خیریه برتر و تحت شاخص ایرانی و خارجی مراجعه و یکایک لینک‌ها و زبانه‌های این سایت‌ها مطالعه شد. در پی مطالعه مجموعه شاخص‌هایی که مؤسساتی چون سیویکاس، چریتی و اج، چریتی نوینکر، و... برای ارزیابی خیریه‌ها در سراسر جهان استفاده کرده‌اند نیز از معیار و شاخصی همچون برخورداری خیریه‌ها از الگو و سیستم اولویت‌بندی اقدامات خیر استفاده نشده است و به نظر می‌رسد که این مؤسسات، مجموعه شاخص‌هایی چون شفافیت، تراکم سرمایه، مصرف بهینه سرمایه دریافتی، جذب سرمایه، نوآوری، تداوم سازمانی، اثربخشی و... را به‌طور مستقل از یکدیگر برای خیریه‌ها به کار می‌برند، نه ذیل یک الگو یا مدل.

یافته‌های این بخش از مطالعات پیشینه، بیشتر حاکی از آن است که خیریه‌های داخلی و خارجی به جای استفاده از الگوهای فراگیر و روشمند و ساختاری برای اولویت‌بندی امور خیر، به شیوه‌های زیر اقدام به اولویت‌بندی نسبی اقدامات حوزه فعالیت خود می‌کنند:

- ارجاع به اسناد بالادستی و استراتژی‌های موجود در اساس‌نامه‌ها و تلاش برای تطبیق اقدامات و اولویت‌های موضوعی با این اسناد و استراتژی‌ها
- ملاک قرار دادن ملاحظات نسبی اعم از شرایط، فوریت‌ها، اضطرارها و کمبودها
- اتکا به روال‌های رایج و عرف بوروکراتیک در هر خیریه
- اتکا و استناد به معیارهایی عقلایی و اجماعی برای رتبه‌بندی اقدامات (که آن نیز موکول به نظرات متخصصان یا متولیان خیریه‌هاست)
- مقایسه مجموعه اقدامات سالانه و ادواری برای تنوع بخشیدن به اولویت‌های حوزه فعالیت

۷- یافته‌های مرور سیستماتیک پیشینه

در مرحله پایانی مرور سیستماتیک پیشینه تجربی و تحقیقاتی، پس از طی مراحل عملیاتی از جمله تعیین معیارهای ارزیابی و دسته‌بندی مطالعات اعم از سیستماتیک بودن و بافتاری بودن پیشینه و مقایسه بعید و قریب مطالعات مذکور و وارونه‌سازی آنها، کاستی‌های تمایز بخش زیر استخراج شد:

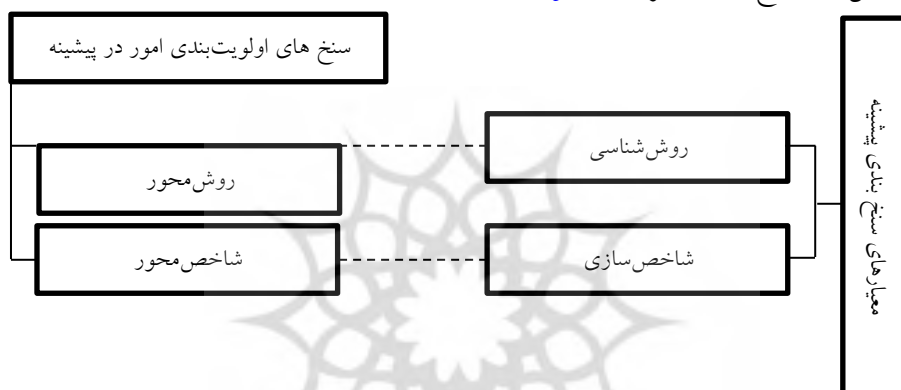
- سیستماتیک‌نبودن یا تقلیل‌گرایانه بودن تحقیقات پیشینه و نادیده گرفتن الگویی چندوجهی برای اولویت‌بندی امور آن‌چنان‌که ناظر بر سایر ابعاد بینارشته‌ای اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی آن امور باشد. به عبارتی کاستی رایج در مطالعات پیشینه، بینارشته‌ای نبودن شاخص‌هایی است که از طریق آنها باید دست به اولویت‌بندی امور زد. این درحالیست که برای اولویت‌بندی امور باید سایر شاخص‌های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی را در نظر گرفت و از آنجایی که هر کدام از این شاخص‌ها در رشته‌هایی چون اقتصاد و مدیریت، جامعه‌شناسی و مطالعات فرهنگی، علوم سیاسی و... وجود دارند، باید برای طراحی مدل اولویت‌بندی، رویکردی بینارشته‌ای داشت تا از رشته‌های مختلف، سایر ابعاد و شاخص‌های مدل را اقتباس کرد.
- نبود رویکرد بومی در طراحی الگوی اولویت‌بندی امور در برخی از مطالعات و نبود رویکرد بومی در طراحی شاخص‌های اولویت‌بندی امور در دیگر مطالعات. به عبارتی در اغلب مطالعات، از مدل‌هایی که برگرفته از سایر تحقیقات خارجی هستند، الگوبرداری شده است. این درحالیست که مدل‌های خارجی براساس شاخص‌های بومی جوامع مربوط طراحی شده‌اند و چه‌بسا بسیاری از مؤلفه‌ها و شاخص‌های تعبیه‌شده در آن مدل‌ها، با ملاحظات بومی و داخلی ایران تناسبی نداشته باشند. بنابراین، این دست از مدل‌ها را نمی‌توان منطبق بر ویژگی‌ها و مشخصه‌های بومی ایران تلقی کرد و این عدم انطباق می‌تواند مدل‌های الگوبرداری‌شده را به مدل‌هایی گمراه‌کننده تبدیل کند و امور را براساس ملاحظات دیگر جوامع اولویت‌بندی کند نه براساس شرایط داخلی ایران.

- تقلیل روشی در حصول الگوی نهایی روش‌شناختی برای اولویت‌بندی امور. به عبارتی از نواقص محسوس در این دسته از مطالعات، بی‌توجهی به سازوکارهای روش‌شناختی است؛ زیرا از آنجایی که روش به‌کاررفته در هر تحقیق باید مبتنی بر روش‌شناسی مشخص و متناسبی باشد، نمی‌توان برای طراحی مدل از روش‌هایی که چندان برای طراحی مدل، مفید و کارآمد نیستند استفاده کرد. همچنین، برخی از این دست از تحقیقات قادر نبوده‌اند روش‌های مختلفی را برای هر سطح از طراحی مدل به کار بگیرند و به همین دلیل دچار تقلیل روشی شده‌اند. از آنجایی که طراحی مدل اولویت‌بندی، سطوح مختلفی دارد،

نمی‌توان تمامی این سطوح را با یک روش اجرا کرد. مثلاً اگر برای استخراج شاخص‌های اولویت‌بندی از روش دلفی استفاده شده است، ضرورتی ندارد که برای رتبه‌بندی این شاخص‌ها هم صرفاً از همین روش استفاده شود بلکه می‌توان روش وزن‌دهی را نیز در این مرحله دخالت داد.

۷-۱- معیارهای سنخ‌بندی الگوهای اولویت‌بندی در پیشینه و سنخ‌های مستخرج از پیشینه

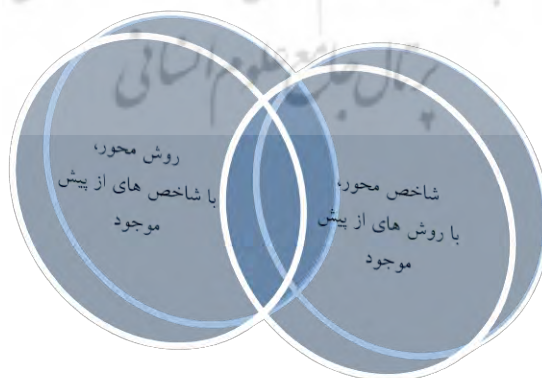
در پی مطالعه پیشینه، دو سنخ عمده به دست آمد: الف) شاخص‌محور با روش ازپیش‌موجود؛ ب) روش‌محور با شاخص‌های ازپیش‌موجود. این سنخ‌بندی بنابر دو معیار روش‌سازی و شاخص‌سازی صورت گرفت. در سنخ اول، توجه و اهتمام محققان عمدتاً بر استخراج شاخص‌های اولویت‌بندی متمرکز بوده است اما اهتمام خاصی برای استفاده از روش‌های نوآورانه نداشته و از روش‌های رایج‌تر استفاده کرده‌اند. در سنخ دوم، توجه و اهتمام محققان عمدتاً بر یافتن و اجرای روش‌های خلاقانه‌تر متمرکز بوده اما اهتمام خاصی برای استخراج شاخص‌های متناسب با شرایط صورت نگرفته است و محققان از همان شاخص‌های رایج استفاده کرده‌اند (نمودار ۴).

نمودار ۴: سنخ‌بندی مطالعات پیشینه و شاخص‌های این سنخ‌بندی

Chart 4: Classification of background studies and indicators of this classification

این موارد قطعاً سنخ‌هایی نوعی هستند و مانع نیستند؛ زیرا بی‌تردید باید بر همپوشان بودن بخش‌هایی از این دو نوع از الگوهای اولویت‌بندی تأکید کرد. نمودار (۵) روایت دیداری این همپوشانی است.

نمودار ۵: سطوح همپوشان مطالعات پیشینه

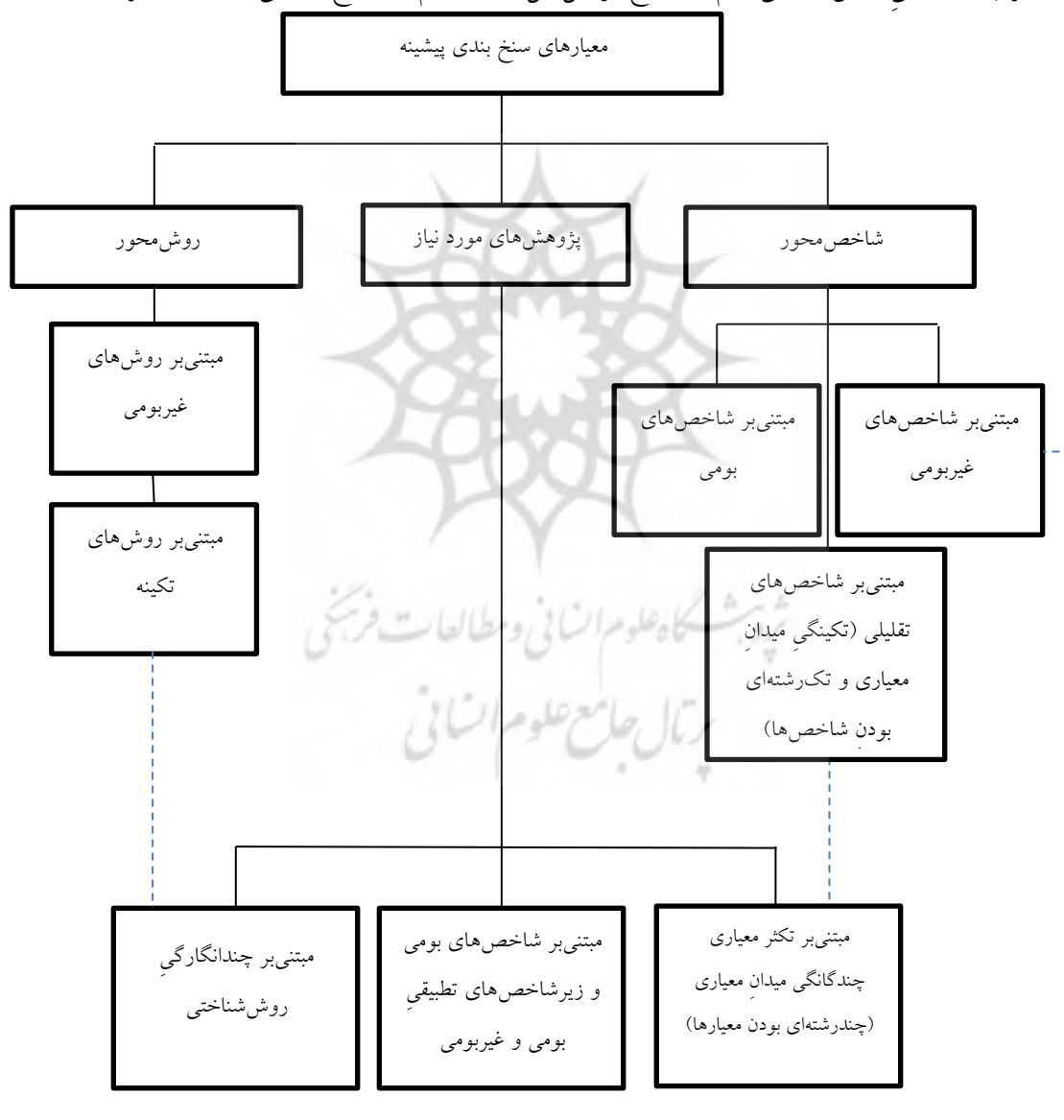
Chart 5: Overlapping levels of background studies

در انتهای بخش پیشینه و براساس معیارهای مذکور، الگوهای اولویت‌بندی رایجی که سایر محققان و صاحب‌نظران از آن استفاده کرده‌اند، بنابر معیارهایی چون شاخص‌محوری و روش‌محوری دسته‌بندی و در نقشه پیشینه تجمیع شده است زیرا

یکی از الزامات مرور سیستماتیک، ارائه تصویری سیستماتیک است؛ تصویری که گویای نحوه ارتباط و گونه‌های مطالعات پیشینه و سازماندهی تحقیقات پیشینه باشد. از این رو، از نقشه پیشینه استفاده شده است زیرا «این سازماندهی محقق را قادر می‌سازد که دریابد مطالعه پیشنهاد شده چگونه به پژوهش‌های قبلی چیزی اضافه می‌کند، آن را بسط می‌دهد یا تکرار می‌کند. یک رویکرد مفید برای این امر، طراحی یک نقشه پیشینه است» (کرسول، ۱۳۹۱: ۸۴).

در این نقشه (نمودار ۶)، تحقیقات مورد نیاز را از سه جهت با مطالعات پیشینه متمایز ساخته‌ایم. تحقیقات مورد نیاز باید برای رفع نسبی کاستی‌های یادشده، تمهیدات زیر را در نظر بگیرند:

- الف) مطالعه سیستماتیک معیارهای اولویت‌بندی (تکثر معیاری و چندگانگی میدان معیاری)
 ب) ابتناء بر شاخص‌های بومی و زیرشاخص‌های تطبیقی بومی و غیربومی
 ج) ابتناء بر چندانگاری روش‌شناختی (هم در سطح مراحل کل تحقیق، هم در سطح ارزیابی معیارها و زیرمعیارها)

نمودار ۶: نقشه پیشینه (خطوط مقطع، گویای تناظر پژوهش‌های مورد نیاز با پیشینه برای رفع کاستی‌هاست.)

Chart 6: Map of the background (the cross-sectional lines show the correspondence of the required researches with the background to eliminate the shortcomings.)

۸- نتیجه‌گیری

آن‌چنان‌که در نقشه پیشینه دیده می‌شود، می‌توان تحقیقات صورت‌گرفته را به دو نوع کلی شاخص‌محور و روش‌محور تقسیم کرد. با توجه به این نکته که این تقسیم‌بندی مطلقاً مانع نیست و فقط آشکالی لیدئال است، می‌توان گفت که تحقیقاتی که شاخص‌محور هستند عمدتاً بر شاخص‌های اولویت‌بندی امور تأکید داشته‌اند تا روش‌های ارزیابی و اندازه‌گیری شاخص‌ها، و تحقیقاتی که روش‌محور هستند عمده‌بار تحقیق را نه معطوف بر شاخص‌ها، بلکه متوجه روش‌های اولویت‌بندی امور کرده‌اند.

تحقیقات شاخص‌محور قابل تقسیم به سه نوع از مطالعات هستند:

الف) مطالعاتی که مبتنی بر شاخص‌های غیربومی‌اند و برای اولویت‌بندی امور، از شاخص‌های موجود و رایج در نظریه‌ها استفاده کرده‌اند؛

ب) مطالعاتی که مبتنی بر شاخص‌های بومی‌اند و برای اولویت‌بندی امور، شاخص‌سازی کرده‌اند؛

ج) مطالعاتی که شاخص‌های بومی یا غیربومی را به صورت تقلیدی به کار برده‌اند. این قسم از تحقیقات از شاخص‌های متنوع در رشته‌های مختلف بهره‌برده‌اند و از یک رشته دانشگاهی برای تعیین شاخص‌های اولویت‌بندی امور استفاده کرده‌اند. تحقیقات روش‌محور نیز قابل تقسیم به دو نوع از مطالعات هستند:

الف) مطالعاتی که از روش‌های غیربومی برای اولویت‌بندی امور استفاده کرده‌اند. البته منظور این نیست که محققان این دست از تحقیقات، باید روش تأسیس می‌کردند، بلکه منظور آن است که این دست از تحقیقات نتوانسته‌اند از روش‌هایی استفاده کنند که با ملاحظات داخلی و محدودیت‌های موجود در ایران تناسب کافی داشته باشند؛ زیرا توجه به شرایط و محدودیت‌های محیطی نقشی جدی در موفقیت روش انتخاب‌شده محقق دارد.

ب) مطالعاتی که در عین استفاده از روش‌های غیربومی، به شکلی تکینه از این روش‌ها استفاده کرده‌اند. بدین معنا که از تکرر روشی، اعم از روش‌های موجود در یک رشته یا روش‌های موجود در رشته‌های تخصصی مختلف، بی‌بهره بوده‌اند. این دست از تحقیقات برای اغلب مراحل طراحی مدل از یک روش خاص که متعلق به یک رشته دانشگاهی خاص است استفاده کرده و نتوانسته‌اند از تنوع روشی و رشته‌ای برای طراحی بخش‌های مختلف مدل بهره‌برند.

بنابر یافته‌های یادشده، در تحقیقات مورد نیاز شایسته است که سعی شود تا از رویکرد رابطه‌گرایی روش‌شناختی بهره گرفته شود. این رویکرد در سطح روش‌شناسی در مقابل همه اشکال مختلف انحصارگرایی روش‌شناختی، بر تکرر تأکید می‌کند. بدین ترتیب، شکاف میان فردگرایی و کل‌گرایی روش‌شناختی پشت سر گذاشته می‌شود و «رابطه‌گرایی روش‌شناختی»^۱ به منزله راهبردی جایگزین پیشنهاد می‌شود. رابطه‌گرایی روش‌شناختی نوعی رویکرد پژوهشی است که سعی دارد از روش‌های مختلف در تحقیق استفاده کند؛ زیرا بر «چندانگرایی روش‌شناختی»^۲ بسیار تأکید می‌شود. چندانگرایی روش‌شناختی به معنای به کارگیری تکنیک‌ها و روش‌های مختلف به تناسب موضوع تحقیق و ترکیب و آرایش روش‌ها متناسب با مسئله تحقیق است.

ضرورت دوم در اجرای تحقیقات تکمیل‌کننده آنست که این تحقیقات مبتنی بر تکرر رشته‌های دانشگاهی مختلف باشند. به عبارتی ضرورت دارد که این تحقیقات در بخش طراحی معیارهای اولویت‌بندی امور، از تخصص‌ها و رشته‌های مختلف در پندل تخصصی استفاده کنند؛ زیرا این امر به چندرشته‌ای شدن معیارها و در نتیجه، به پوشش سایر ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی امور اولویت‌بندی‌شده می‌انجامد.

¹ Methodological Relationism

² Methodological Polytheism

ضرورت سوم که باید در اجرای تحقیقاتی پسینی درخصوص طراحی مدل‌های اولویت‌بندی به آن توجه شود، شاخص‌سازی بنابر مؤلفه‌ها و ملاحظات بومی در حوزه شاخص‌های اولویت‌بندی و هم در حوزه زیرشاخص‌ها و معرف‌ها است. در مواقعی که تمایز میان بافت داخلی و خارجی وجود ندارد، باید از زیرشاخص‌های تطبیقی بومی و غیر بومی استفاده شود. به عبارتی بایسته است که شاخص‌ها و زیرشاخص‌ها بنابر ملاحظات بومی و داخلی در مدل به کار روند و همچنین در صورتی که ملاحظات داخلی و خارجی مشابهی وجود دارد، باید شاخص‌های خارجی با شاخص‌های داخلی تطبیق بیابند. این کار از راه‌های مختلف امکانپذیر است که طریقه آشنای آن، طراحی گویه‌ها بنابر عرف رایج است. با در نظر گرفتن ملاحظات یادشده می‌توان به توسعه معرفت در حوزه موضوعی اولویت‌بندی امور به‌ویژه اولویت‌بندی اقدامات نیکوکارانه یاری رساند و هم‌افزایی مطالعاتی قابل توجهی را در این زمینه برای کاهش هدررفت‌ها و ارتقای اثربخشی اقدامات خیرخواهانه رقم زد.

۹- منابع فارسی

- اشتراوس، ا و کوربین، ج. (۱۳۹۵). مبانی پژوهش کیفی، ترجمه ابراهیم افشار. تهران: نی.
- تقفی اصل، آ، زبردست، ا و ماجدی، ح. (۱۳۹۳). شناسایی و اولویت‌بندی معیارها و شاخص‌های مؤثر در فرآیند تحقق‌پذیری پروژه‌های طراحی شهری در ایران. فصلنامه آرماتشهر، ۷(۱۳)، ۱۸۳-۱۹۷.
- دل‌بهار، و. و عبدی، ا. (۱۳۹۶). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر در پیاده‌سازی مدیریت کیفیت جامع با استفاده از تکنیک تحلیل سلسله‌مراتبی. مهندسی فرآیندها، ۴(۱۰)، ۱-۱۵.
- رحیمی، غ و کاظمی، م. (۱۳۹۴). اولویت‌بندی مهارت‌های مدیریتی مورد نیاز در صنایع کوچک. پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری، ۲(۲)، ۷۰-۹۸.
- رفیعی، ح، مدنی، س و وامقی، م. (۱۳۸۷). مشکلات اجتماعی در اولویت ایران. جامعه‌شناسی ایران، ۳(۲ و ۱)، ۱۵۱-۱۶۰.
- زائری، س، اصغرزاده، ص، خوشنویس، ش و هولاکویی نایینی، ک. (۱۳۹۰). شناسایی نیازهای جامعه و اولویت‌بندی مشکلات بر پایه ارزیابی جامعه در محله آذربایجان تهران. فصلنامه دانشکده بهداشت، ۹(۲)، ۶۹-۷۸.
- طیبنیا، م، فلاح، م و ربانی اصفهانی، ح. (۱۳۹۹). معماران عصر جدید. اصفهان: مهرستان.
- عسگری ندوشن، ع و صباغچی، م. (۱۳۹۷). ارزیابی نیازهای جوانان و اولویت‌های سیاستی مرتبط با آنان در شهر یزد با به کارگیری الگوی اهمیت - عملکرد. جامعه‌شناسی کاربردی، ۲(۲)، ۳۹-۶۴.
- فقهی فرهمند، ن. (۱۳۹۲). اولویت‌بندی سبک‌های مدیریت برای ارتقای عملکرد کارکنان سازمان‌های خدماتی مطالعه موردی: سازمان‌های خدماتی شهر تبریز. مدیریت بهره‌وری، ۷(۲۷)، ۹۱-۱۱۲.
- کرسول، ج. (۱۳۹۱). طرح پژوهش رویکردهای کیفی و کمی و ترکیبی، ترجمه علیرضا کیامنش و مریم دانای طوس. تهران: جهاد دانشگاهی، واحد علامه طباطبایی.
- کمریگی، خ و رشیدی، م. (۱۳۹۴). مسئله‌شناسی و اولویت‌بندی آسیب‌ها و مسائل فرهنگی مورد مطالعه: استان ایلام. فرهنگ ایلام، ۱۶(۴۸ و ۴۹)، ۱۶۵-۱۸۶.
- محمدی مقدم، ی، سلگی، ز و دادفر، آ. (۱۳۹۵). اولویت‌بندی ابعاد ریسک منابع انسانی با رویکرد مدل‌سازی ساختاری تفسیری. فصلنامه پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی دانشگاه جامع امام حسین، ۸(۴)، ۱۲۷-۱۵۴.
- هاشم‌زاده، ف، ابی‌زاده، س و صفرعلیزاده، ا. (۱۳۹۹). شناسایی و اولویت‌بندی مهم‌ترین عوامل مؤثر در پیشبرد برنامه‌های مدیریت شهری در حوزه بافت فرسوده مطالعه موردی: شهر ماکو. پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۱۱(۴۰)، ۱۳۷-۱۵۴.

References

- Akaliyski, P. I. (2018). The convergence of cultural values among EU member states and candidates. *European Journal of Political Research*, 21(4), 146 – 179.
- Askari-Nodoushan, A., & Sabaghchi, M. (2018). The Use of Importance-Performance Analysis (IPA) in Evaluating Gap between Youth Needs and Policies' Proprieties in Yazd, Iran. *Journal of Applied Sociology*, 29(2), 39-64. doi: 10.22108/jas.2018.102124. 1059.[In Persian]
- Creswell, J. (2009) *Research design : qualitative, quantitative , and mix methods approaches* ,Translated by: Ali reza Kiamanesh & Marayam Danaye Tous. Tehran: Academic Jihad Tabatabai branch [In Persian].
- Del Bahari, V., & Abdi, A. (2016). Identifying and prioritizing effective factors in the implementation of comprehensive quality management using hierarchical analysis technique. *Process Engineering*, 4(10), 1-15. SID. <https://sid.ir/paper/522915/fa>. [In Persian]
- Traber, D. (2021). Social status, political priorities and unequal representation. *The Journal of Political Research*, 61(3), 351-373.
- Feghhi Farahmand, N. (2014) Prioritizing Management Styles For Performance Improvement of Official Organization Workers. *Productivity Management*, 7(27), 91-112. SID. <https://sid.ir/paper/181899/en>. [In Persian]
- Hashemzadeh, F., ebizadeh, S., & SafarAlizadeh, E. (2020). Identification and Prioritization of the Most Important Factors to Advance Urban Management Plans in the Area of Old Texture (Case Study: Maku city). *Research and urban planning*, 11(40), 137-154. [In Persian]
- Singer, H. (2020). Prioritization of factors affecting surface roughness of wood and wood-based materials in CNC machining: a fuzzy analytic hierarchy process model. *The Journal of Wood Material Science & Engineering* , 17(2), 63-71.
- Kamarbeigi, K., & Rashidi, M. (2016). Studying Problems and Prioritizing the Cultural Harms and Issues (Case study: Ilam Province). *a scientific journal of ilam culture*, 16(48,49), 165-186. [In Persian].
- Mohammadi Moghadam, Y., Selgi, Z., & Dadfar, A. (2015). Prioritization of human resource risk dimensions with interpretive structural modeling approach. *Human Resource Management Research Quarterly of Imam Hossein University*, 8 (4), 127- 154. [In Persian]
- Mead, N. R. (2006). Requirements Prioritization case study using AHP. Charleston: *The Journal of South Carolina*, 11 (1), 58-71.
- Rafiei, H., Madani, S., & Vameghi, M. (2009). Priorities of Social Problems in Iran. *Iranian Journal of Sociology (ISN)*, 9(1-2), 184-208. Sid. <https://sid.ir/paper/67486/en>. [In Persian]
- Rahimi, Gh., & Kazemi, M. (2014). "Prioritization of management skills needed in small industries. *Modern Researches in Management, Economics and Accounting*, 2 (2), 70-98. [In Persian]
- Rose, R. (2006). On the Priorities of government: a developmental analysis of public policies. *The Journal of Political Research*, 4(3), 247 – 289.
- Saghafi Asl, A., Zebardast, E., & Majedi, H. (2015). Identification and Prioritization of Criteria and Indicators in Implementation of Iran's Urban Design Projects. *Armanshahr Architecture & Urban Development*, 7(13), 183-197. [In Persian]
- Srdjevic, B. (2005). Combining different prioritization methods in the analytic hierarchy process synthesis. *The Journal of Computers & Operations Research*, 32(7), 1897-1919.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1990) *Basics of Qualitative Research: Technique and Procedures for Grounded Theory*, translated by: Ibrahim Afshar. Tehran: Nei Publishing House. [In Persian.]
- Tayebnia, M., Fallah, M., & Rabbani Isfahani, H. (2020) Architects of the new era, Isfahan, *Mehrestan* Publisher. [In Persian]
- Zaeri, S., Asgharzadeh, S., Khoshnevis, S., Mohammadi, M., & Holakouie Naeni, K. (2010) Identification of community needs and prioritization of problems based on community assessment in Azerbaijan Borough, Tehran, Iran. *Faculty of Health* 9 (2) :69-78. URL: <http://sjsph.tums.ac.ir/article-1-54-en.html> . [In Persian]

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی